

МИКОЛАЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Ажаман Ірина Анатоліївна

УДК 338.516.4:633.1:631.531.01

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ
РИНКУ НАСІННЯ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР**

08.07.02 – економіка сільського господарства і АПК

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Миколаїв – 2006

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеському державному аграрному університеті Міністерства аграрної політики України.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор

Сахацький Микола Павлович,

Одеська державна академія будівництва та архітектури,
завідувач кафедри менеджменту і маркетингу.

Офіційні опоненти – доктор економічних наук, професор

Худолій Любов Михайлівна,

Європейський університет,
завідувач кафедри фінансів;

– кандидат економічних наук, доцент

Калюжна Олена В'ячеславівна,

Миколаївський державний аграрний університет,
доцент кафедри організації виробництва та агробізнесу.

Провідна установа – Державна установа (Інститут економіки та

прогнозування НАН України),

відділ економіки і політики аграрних перетворень,
м. Київ.

Захист відбудеться „27” червня 2006 р. о 9 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д. 38.806.01 в Миколаївському державному аграрному університеті за адресою: 54010, м. Миколаїв, вул. Паризької комуни, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Миколаївського державного аграрного університету за адресою: 54010, м. Миколаїв, вул. Карпенка, 73.

Автореферат розісланий 22 травня 2006р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

Клочан В.Ф.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Становлення ринкових відносин в економічній сфері та глибинна трансформація сільського господарства країни відіграють вирішальну роль у подальшому розвитку галузей аграрного сектора. Насінню зернових культур, завдяки інноваційному характеру виробництва, відводиться роль своєрідного пускового двигуна, оберти якого мають започаткувати виведення вітчизняного сільського господарства на сучасний світовий рівень. Адже запорукою результативної й вигідної участі у економічній глобалізації виступають лише високі технології, на підґрунті яких здійснюється ведення зернового насінництва.

Ринкові відносини зумовлюють суттєві макроекономічні зміни, що відбиваються на пропозиції та каналах надходження насіння, попиту на нього, експорті та імпорті продукції зернових культур, формуванні інфраструктури ринків продуктів зернового господарства. Динамічні ринкові процеси породжують ряд організаційно-економічних проблем стосовно формування і функціонування ринку насіння зернових культур, пов'язаних з проведенням комплексу маркетингових заходів з метою підвищення економічної ефективності функціонування суб'єктів ринку насіння і визначенням стратегії розвитку наукової селекційної роботи і насінництва. Розв'язання зазначених проблем вимагає наукового підходу до дослідження організаційно-економічних основ формування і функціонування ринку насіння зернових культур.

Теоретичні та практичні питання формування ринків продукції АПК і функціонування їх суб'єктів досліджувалися у працях таких вчених як Баланюк І.Ф., Білик В.О., Бородіна О.М., В'юн В.Г., Геєць В.М., Зіновчук В.В., Калюжна О.В., Карич Д.Я., Клочан В.В., Коваленко Ю.С., Макаренко П.М., Мармуль Л.О., Милованов Є.В., Перегуда В.П., Саблук П.Т., Червен І.І., Худолій Л.М., Шпичак О.М., Щур М.І., Юрчишин В.В. та ін. Розвитку насінництва зернових культур приділили увагу Бакай С.С., Омеляненко Г.І., Пазій І.П., Шакієв А.А. та ін. Проте функціонуванню ринку насіння зернових культур та підвищенню економічної ефективності діяльності насінневих підприємств в умовах ринкової економіки достатньої уваги не приділено. Це визначає наукову та прикладну актуальність проведення даного дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно тематики науково-дослідних робіт кафедри менеджменту і маркетингу Одеського державного аграрного університету „Проблеми формування і функціонування системи управління аграрним виробництвом в умовах становлення і розвитку ринкових відносин” (номер державної реєстрації 0103U003034).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає у розробці теоретико-методичних підходів до формування ринку насіння зернових культур та обґрунтуванні організаційно-економічних заходів щодо його ефективного функціонування. Для досягнення вказаної мети у роботі було поставлено та вирішено наступні завдання:

- узагальнити сутність поняття ринку;
- визначити особливості формування і функціонування ринку насіння зернових культур в сучасних умовах;
- дослідити тенденції розвитку попиту і пропозиції на ринку насіння зернових культур та виявити чинники, що впливають на них;
- дати оцінку ринковим можливостям і загрозам формування пропозиції насіння зернових культур;
- визначити перспективи розвитку ринку насіння зернових культур;
- внести пропозиції з розвитку ринкової інфраструктури і стимулювання збуту насіння зернових культур.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є ринок насіння зернових культур України і Одещини як сукупність відносин між виробниками і споживачами насіннєвого матеріалу.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є теоретичні, методичні і прикладні аспекти проблеми формування організаційно-економічних основ розвитку ринку насіння зернових культур.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою досліджень є діалектичний метод пізнання соціально-економічних явищ в їх взаємозв'язку, базові положення економічної теорії, наукові розробки вітчизняних і закордонних вчених з питань функціонування агропідприємств в процесі становлення ринку зерна і насіння зернових культур.

У дисертаційній роботі для реалізації поставлених завдань використовувались: монографічний метод – при вивченні джерел наукової літератури, законодавчих та інших нормативно-правових актів відносно функціонування насіннєвих підприємств та розвитку ринку; системний підхід – при вивченні умов функціонування агропідприємств та їх ринкового середовища; економіко-статистичний метод, а саме прийом групування – при вивченні тенденцій виробництва сорту залежно від року реєстрації у Державному реєстрі; кореляційно-регресійний аналіз – при виявленні впливу окремих факторів на прибуток у рослинництві; SWOT-аналіз – при встановленні сильних і слабких сторін насіннєвих підприємств, визначенні можливостей і загроз зовнішнього середовища; соціологічний метод – при вивченні ринкового сегменту покупців насіння зернових культур; економіко-математичний метод – при прогнозуванні розвитку насіннєвих підприємств; узагальнення результатів дослідження – при формуванні висновків і пропозицій.

Наукова новизна одержаних результатів. Найважливішими результатами дослідження, що характеризують їх наукову новизну, розкривають зміст дисертації і виносяться на захист є такі:

вперше:

- розроблено науковий прогноз попиту та пропозиції насіння зернових культур на основі вирішення блочної економіко-математичної моделі оптимізації розміщення і спеціалізації аграрного

виробництва Селекційно-генетичного інституту – Національного центру насіннезнавства та сортовивчення УААН (СГІ) та використання балансового методу;

- розроблено алгоритм визначення конкурентоспроможності насіння сортів зернових культур, який передбачає застосування інтегрального показника, що враховує динаміку обсягів продажу, ціну, господарські і біологічні характеристики та показники якості насіння, а також алгоритм визначення тривалості ринкового життєвого циклу сортів зернових культур, що ґрунтується на динаміці обсягів продажу насіння різних класифікаційних груп;

дістали подальший розвиток:

- теоретичні положення щодо ринку як чинника, що визначає основні параметри виробництва і збуту насіння зернових культур та положення, які характеризують сучасні особливості ринку насіння зернових культур в контексті становлення ринкових засад в аграрному секторі економіки, специфіки насіння як товару, інноваційного характеру розвитку насінневого виробництва;

- методичні підходи щодо механізму використання ринкової інфраструктури насіння зернових культур через поєднання різних каналів збуту;

- методичні підходи щодо аналізу можливостей ринку насіння зернових культур та ринкової кон'юнктури у розрізі сортів, а також загроз, що впливають на його функціонування;

удосконалено:

- методику визначення ціни насіння зернових культур на основі співвідношення його якісних показників, як інструменту стимулювання збуту.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості впровадження результатів дисертаційного дослідження насінневими підприємствами, що сприятиме підвищенню економічної ефективності їх функціонування і допоможе повніше задовольняти попит споживачів.

Пропозиції по вдосконаленню методики ціноутворення на насінневий матеріал, оцінці конкурентоспроможності сортів зернових культур та їх насіння використані при розробці програми розвитку ринку насіння зернових культур України, методики формування ціни оригінального та елітного насіння зернових і зернобобових культур (довідка № 5-04/22 від 02.02.06 та довідка № 16-6-04-22 від 16.01.06).

Теоретичні положення щодо ринку як чинника, що визначає основні параметри виробництва і збуту насіння зернових культур; положення, що розкривають сучасні особливості ринку насіння зернових культур; методичні підходи щодо аналізу сучасного стану та кон'юнктури ринку насіння зернових культур використовуються в навчальному процесі при вивченні дисциплін «Маркетинг», «Управління маркетингом», «Інноваційний менеджмент», «Аграрний менеджмент» (довідка №01-22/-33 від 8.07. 05).

Селекційно-генетичним інститутом – Національним центром насіннезнавства та сортовивчення УААН, його дослідними господарствами прийняті до впровадження пропозиції з підвищен-

ня якості і конкурентоспроможності насіння зернових культур; алгоритм визначення тривалості ринкового життєвого циклу сортів зернових культур; алгоритм визначення конкурентоспроможності сортів зернових культур; пропозиції з використання комплексу маркетингу (довідка №01-2/392 від 2.08. 05).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота, розроблені висновки та пропозиції є результатом самостійних досліджень. Всі наукові публікації підготовлені автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Результати досліджень за темою дисертаційної роботи були апробовані у доповідях на наступних конференціях: II Міжнародній науково-практичній конференції “Ринкові відносини в АПК: здобутки, проблеми, перспективи” (16–17 вересня 2003р., м. Одеса); VII Міжнародній науково-практичній конференції “Наука і освіта 2004” (10-25 лютого 2004р., м. Дніпропетровськ); Міжнародній науково-практичній конференції “Соціально-економічні проблеми села в пореформений період” (22-24 вересня 2004р., м. Миколаїв); V Всеукраїнській науково-практичній конференції “Фінансово-економічні проблеми розвитку регіонів України” (26 жовтня 2004р., м. Дніпропетровськ); IV Міжнародній науково-практичній конференції “Ринкова трансформація економіки АПК” (2-3 грудня 2004р., м. Харків); II Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених „Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації” (24-25 лютого 2005р., м. Тернопіль); Міжнародній науково-теоретичній конференції „Методичні основи сучасного дослідження в аграрній економіці” присвяченій 100-річчю з дня народження професора І.В. Поповича (3-5 березня 2005р., м. Житомир); Міжнародному Форумі молодих вчених „Ринкова трансформація економіки постсоціалістичних країн” (19-20 травня 2005р., м. Харків); конференціях професорсько-викладацького складу, наукових співробітників і здобувачів Одеського державного аграрного університету (2002 – 2005 рр., м. Одеса).

Публікації. За результатами досліджень опубліковано 13 одноосібних наукових праць, з яких 8 у фахових виданнях, загальним обсягом 2,6 друкованих аркуша.

Обсяг і структура дисертації. Дисертаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 216 найменувань. Обсяг основної частини дисертації займає 184 сторінки комп’ютерного тексту. Робота містить 50 таблиць, 35 рисунків та 17 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її мету та завдання, об’єкт, предмет, методику проведення дослідження, визначено наукову новизну, а також практичну цінність отриманих результатів.

У першому розділі „**Теоретико-методичні основи формування ринку насіння зернових культур**” розглянуто сутність, особливості формування і функціонування сучасного ринку насіння зернових культур, а також визначено роль держави у його становленні і розвитку.

В умовах розвитку ринкової економіки відмічається підвищений попит агровиробників на насіння зернових культур, яке, будучи продуктом науково-технічного прогресу, підвищує ефективність зернового виробництва, посилює конкурентоспроможність суб'єктів господарювання і є одним з визначальних факторів збільшення обсягів пропозиції товарного зерна.

Ринок насіння зернових культур являє собою складну систему економічних відносин, що складаються в процесі виробництва, обігу і розподілу (реалізації) насіння між його суб'єктами. Ринок створює умови для ефективного виробництва і розподілу ресурсів, сприяє впровадженню новітніх досягнень наукової думки.

Ринок насіння зернових культур є невід'ємною складовою ринку насіння сільськогосподарських культур. Через ринкову інфраструктуру відбувається взаємозв'язок між покупцями і продавцями конкретного виду науково-технічної продукції, зокрема насіння зернових культур (рис.1).

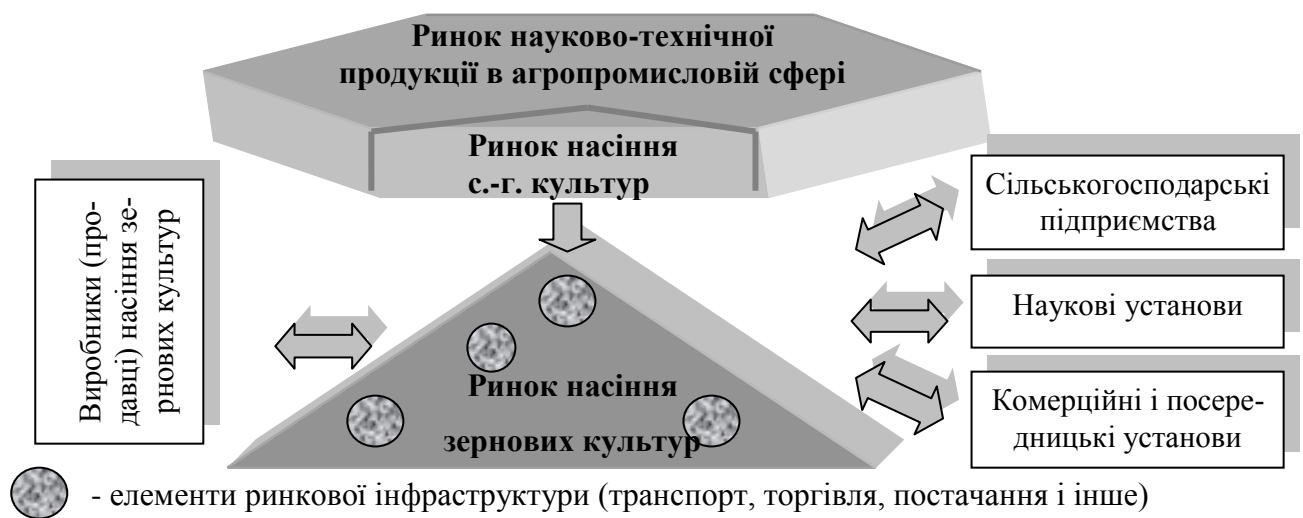

Рис. 1. Місце ринку насіння зернових культур на ринку науково-технічної продукції в агропромисловій сфері

Функціонування сучасного ринку насіння зернових культур має певні особливості що зумовлені: появою під впливом соціально-економічного реформування вітчизняного села значної кількості конкуруючих суб'єктів різних форм власності і господарювання, які отримали право на виробництво та збут насінневого матеріалу; тісним взаємозв'язком та взаємозалежністю, як складової з цілим, із загальним ринком зерна; інтегруючою роллю насіння, яка відображається у поєднанні з одного боку, представників масового сільськогосподарського виробництва, а з другого – господарюючих суб'єктів, що здійснюють наукову діяльність; особливістю насінневого матеріалу, як специфічного товару; відсутністю товарів – функціональних замінників насіння тощо.

Стратегічним напрямком розвитку насінневих зернових підприємств є формування ефективного і конкурентоспроможного насінневого комплексу, здатного задовольнити потреби країни у високоякісному насінні, і посилення експортного потенціалу аграрного сектору економіки.

Сучасна державна регуляторна політика щодо формування і функціонування ринку насіння зернових культур спрямована на правове унормування економічних і соціальних відносин між

учасниками ринку, включаючи державні органи. Державний регуляторний вплив на ринок насіння зернових культур зумовлюється:

- необхідністю державного контролю за ходом економічних реформ в агровиробництві та створення надійної нормативно-правової бази, що сприятиме розвитку насінництва і селекції зернових культур. Одним з основних напрямків є забезпечення прав власності на майно і землю, а також авторського права на культури і сорти сільськогосподарських рослин;
- інноваційним характером селекції і насінництва сільськогосподарських культур, що потребує значних капіталовкладень, які не завжди можуть здійснювати установи - оригінатори сорту, потребуючи дотування насіннєвого виробництва з метою стимулювання наукової діяльності;
- необхідністю посилення конкурентоспроможності вітчизняного насіння на внутрішньому і світовому ринках, що забезпечується системою наскрізного контролю якості продукції, як на рівні підприємства, так і держави;
- потребою ефективного використання наявного ресурсного потенціалу аграрного сектора, формуючи необхідність впровадження ресурсозберігаючих і екологічно чистих технологій, зокрема за рахунок якісного насіння.

У другому розділі „Сучасний стан та тенденції розвитку ринку насіння зернових культур” досліджено тенденції розвитку попиту і пропозиції на ринку насіння зернових культур, розглянуто особливості ціноутворення і конкурентоспроможність насіння зернових культур, а також визначено ринкові можливості і загрози формування його пропозиції.

Ринок насіння зернових культур характеризується відносною стабільністю. Пропозиція насіння, формування якої відбувається за рахунок виробництва в поточному році, залишків нереалізованого насіння минулих років і імпорту має загальну тенденцію до скорочення (табл. 1).

Таблиця 1

**Пропозиція та попит насіння всіх категорій зернових культур (без кукурудзи) в Україні у
2000-2004 рр., тис. т**

Показники	Маркетингові роки				
	2000/2001	2001/2002	2002/2003	2003/2004	2004/2005
Наявність насіння у всіх господарствах на момент посіву (включаючи залишки минулих років і страховий фонд)	5460,0	5360,0	5500,0	4920,0	5176,0
Імпорт	23,0	17,3	0,5	29,7	1,2
<i>Загальна пропозиція</i>	5483,0	5377,3	5500,5	4949,7	5177,2
Використано на посів	3950,0	3900,0	3950,0	3900,0	4050,0
Втрати обігу	79,0	78,0	79,0	78,0	81,0
Страховий фонд	830,0	825,0	863,0	792,0	747,0
Експорт	11,3	1,3	2,8	1,3	1,0
<i>Загальний попит</i>	4870,3	4804,3	4894,8	4771,3	4879,0
<i>Залишок на кінець року</i>	612,7	573,0	605,7	178,4	298,1
Співвідношення залишку і попиту, %	12,6	11,9	12,4	3,7	6,1

Попит на насіння формується за рахунок використання насіння на посів, витрат обігу, страхових фондів та експорту насіння. Фактичний попит, тобто насіння яке використовується в країні для посіву і частка якого у структурі попиту становить 80% і більше, має тенденцію до поступового зростання. Одночасно спостерігається зниження експорту, обсяг якого за період дослідження скоротився на 91%. В цілому дані процеси забезпечили відносну сталість загального попиту на насіння зернових культур. Загальний ринок насіння зернових культур відносно стабільний, однак, в окремі роки на ринку еліти та першої репродукції насіння зернових культур спостерігається порушення пропорцій між попитом та пропозицією і перевагою останньої.

Проведені дослідження показали, що виробництво і реалізація насіння зернових культур сконцентровані переважно в Одеській, Дніпропетровській, Київській, Харківській, Херсонській областях. В цілому виробництвом і реалізацією елітного насіння зернових культур в Україні займається 286 підприємств різних форм власності, що отримали паспорт-патент на зазначений вид діяльності. До числа провідних установ, що виробляють і реалізують насіння зернових культур відноситься Селекційного-генетичний інститут і його дослідні господарства. Їх ринкова частка від реалізації еліти та першої репродукції озимих зернових культур в Україні в середньому за 2002 – 2004 рр. становила 22,2%. При цьому ринкова частка сортів озимої м'якої пшениці селекції СГІ, занесених в Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні, у 2004 році становила 32,6% (28 сортів з 86), а озимої твердої пшениці – 66,7% (6 сортів з 9).

Основними покупцями насіння є сільськогосподарські підприємства, які виступають в якості кінцевих споживачів, і посередницькі комерційні структури, що сприяють прискоренню збуту насінневої продукції. З сукупності покупців за організаційно-правовою формою найбільша питома вага -57,5% - це акціонерні товариства.

В групі зернового насіння провідне місце займають озимі зернові культури, частка у виробництві яких в середньому за 2000–2004 рр. становила майже 63%. Питома вага озимої пшениці в загальному обсязі виробництва насіння озимих зернових складала майже 90% (рис. 2).

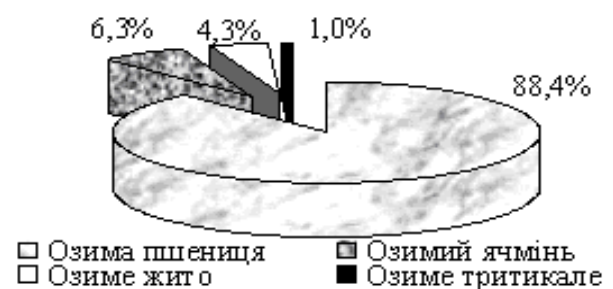

Рис. 2. Структура виробництва насіння озимих зернових культур в Україні у 2004р.

Виробництво насіння даної культури здійснювалося на площі близько 30 тис. га. Сортівий склад насіння озимої пшениці, що вирощується в Україні, є одним з найрізноманітніших серед зернових культур. За 2002-2004 рр. вирощувалося 105 сортів, а щорічно їх кількість варіювала від 60 до 85, з яких більш як третину складають сорти селекції СГІ (табл. 2).

Насіння зернових культур реалізується за ціною, що формується на основі співвідношення попиту і пропозиції, з урахуванням загальної кон'юнктури ринку. Особливість ціноутворення на

насінневий матеріал зернових культур полягає в тому, що ціна для певної категорії насіння формується шляхом додавання до середньо ринкової (біржової) ціни товарного зерна III-го класу відповідної сортнадбавки, рівень якої встановлюється у відсотках окремо для категорій насіння: супер-еліта, еліта, I репродукція. На насіння, особливо дефіцитних сортів зернових та зернобобових культур, ціни можуть бути збільшені на певний відсоток з урахуванням репродукції, сортової чистоти і класів насінневого стандарту.

Таблиця 2

Питома вага насіння сортів селекції Селекційно-генетичного інституту в загальному обсязі виробництва еліти озимої пшениці в Україні

Показники	Роки			В середньому за 3 роки	2004р. до 2002р.	
	2002	2003	2004		%	+, -
Загальна кількість сортів, за якими отримано насіння в Україні, од.	85	60	78	74	91,8	-7
з них сортів селекції СГІ, од.	33	32	32	32	97,0	-1
Питома вага сортів селекції СГІ, %	38,8	53,3	41,0	44,4	X	2,2
Вироблено насіння в Україні, тис. т	63,2	14,4	44,4	40,6	70,2	-18,8
з них сортів СГІ, тис. т	39,1	6,8	27,5	24,5	70,2	-11,7
Питома вага насіння сортів селекції СГІ в загальному обсязі його виробництва, %	62,0	47,3	61,9	57,1	X	-0,1

Ціна на насіння зернових культур впливає на його конкурентоспроможність і, в свою чергу, на конкурентоспроможність насінневого підприємства в цілому. Конкурентоспроможність насіння зернових культур відбиває такий рівень параметрів, який дозволяє витримувати суперництво з іншими аналогічними товарами на ринку.

За сортовою ознакою комплексна оцінка насінневого матеріалу включає виробничі, комерційні, організаційні та економічні показники. Їх системна характеристика здійснюється в певній послідовності і проводиться провідними фахівцями (експертами) в галузі селекції та насінництва. Алгоритм оцінки конкурентоспроможності насінневого матеріалу передбачає: аналіз пропозиції на ринку насіння зернових культур за сортовим складом; відбір сортів для оцінки їх конкурентоспроможності; вибір номенклатури показників, за якими оцінюється конкурентоспроможність сортів; визначення експертами величини (рівня) показників по кожному з сортів; визначення відносної ваги кожного показника; розрахунок інтегральних значень конкурентоспроможності по кожній групі шляхом сумування зважених значень показників. При цьому сортом з найвищою конкурентоспроможністю є той, у якого коефіцієнт конкурентоспроможності має максимальне значення. Згідно проведеної оцінки конкурентоспроможності сортів озимої пшениці, у 2004 р. лідером ринку був сорт Одеська 267, на другому місці – Куяльник, далі сорти розташувалися у наступному порядку (за зменшенням конкурентоспроможності): Селянка, Ніконія, Поліська 90, Вікторія одеська,

Донецька 48.

Виробництво та реалізація насіння зернових культур являються економічно вигідними, що підтверджує практика господарювання дослідних господарств Селекційно-генетичного інституту (табл. 3).

Таблиця 3

Економічна ефективність виробництва та реалізації насіння зернових культур в дослідних господарствах Селекційно-генетичного інституту (в середньому за 2002-2004 рр.)

Показники	Господарства						
	ДСНВП „ЕБ „Дачна	ДГ „Новоселів- ське”	ДГ „Богунівська еліта”	ДГ „Андріївське”	ДГ „Покровське”	ДГ ім. Кутузова	ДГ „Реконструк- ція”
Урожайність, ц з 1 га	36,7	25,5	32,8	26,8	43,3	34,3	26,7
Собівартість 1 ц, грн.	47,11	33,28	49,90	37,79	40,05	27,78	29,01
Ціна реалізації 1 ц насіння високих репродукцій, грн.	167,63	113,22	136,47	95,61	118,73	104,06	101,87
Прибуток на 1 ц насіння високих репродукцій, грн.	120,52	79,94	86,57	57,81	78,69	76,27	72,86
Рівень рентабельності, %	255,8	240,2	173,5	153,0	196,5	274,5	251,2

Ефективність господарської діяльності насінневих підприємств свідчить, що рослинництво, і зокрема насінництво зернових культур, не зважаючи на значну залежність від погодних умов, є рентабельним. Це забезпечує підвищену зацікавленість до вказаної сфери діяльності. Виробництво та реалізація насінневої продукції забезпечило дослідним господарствам можливість отримання прибутків, розмір яких в середньому за 2002-2004 рр. коливався від 57,81 до 120,52 грн. за 1 ц. Хоча ведення насінництва вимагає додаткових витрат, воно високорентабельне.

Дослідження впливу факторів на економічну ефективність виробництва зернових в насінневих господарствах показало, що для максимізації прибутку з 1 га зернових від ведення зернового господарства частка посівних площ під вказаною групою культур повинна варіювати в межах 40-60%. В результаті визначення тісноти зв'язку між прибутком зернового господарства з 1 га посівів зернових (Y) та питомою вагою зернових у структурі посівних площ (X1), урожайністю (X2), затратами праці на 1 ц зернових культур (X3), рівнем товарності зернових (X4) розрахована модель багатофакторної нелінійної регресії: $Y = 9,2X1^{-0,161} X2^{1,046} X3^{0,055} X4^{0,166}$. Отриманий коефіцієнт регресії свідчить, що збільшення частки посівних площ під зерновими поза оптимальні розміри на 1% зменшить суму прибутку на 1 га зернових на 0,161%. Збільшення на 1% урожайності забезпечить ріст суми прибутку на 1,046%; затрат праці - на 0,055%, а рівня товарності - на 0,166%. Коефіцієнт кореляції - 0,56 - свідчить про середню тісноту зв'язку. Коефіцієнт детермінації показує,

що на 30,83% варіації сума прибутку з 1 га зернових залежить від впливу вказаних факторів.

У третьому розділі „**Напрями розвитку ринку насіння зернових культур**” визначені перспективи розвитку ринку насіння зернових культур на період до 2010 року, напрями підвищення конкурентоспроможності насіння зернових культур на вітчизняному і світовому ринках, запропоновані заходи щодо формування попиту та стимулювання його збуту.

Зважаючи на те, що ринок насіння є перенасиченим і з метою його збалансування, запропоновано здійснювати формування пропозиції насіння зернових культур насіннєвими підприємствами за умови одночасного забезпечення регіону насіннєвим матеріалом високої якості та збільшення експортного потенціалу, що створюватиме умови для росту ефективності виробництва самого суб'єкту насінництва та країни в цілому. Виходячи з зазначених позицій, з використанням економіко-математичних моделей, був розроблений прогноз виробництва еліти і репродукційного насіння зернових культур у розрізі окремих сортів Селекційно-генетичним інститутом та його дослідними господарствами, що дає можливість задовольнити потреби Одеської області у якісному посівному матеріалі зернових культур, а також реалізувати його в інші регіони і країни.

Розробка економіко-математичної моделі передбачала: постановку задачі з розміщення і спеціалізації сільськогосподарського виробництва; розробку структурної економіко-математичної моделі; формування вхідних даних; побудову та вирішення розширеної економіко-математичної моделі. В задачі були враховані наступні підсистеми обмежень: з використання земельних угідь в об'єктах розміщення виробництва; з дотримання сівозмін; з потреби в трудових ресурсах; з виробництва і використання кормів; з структури поголів'я сільськогосподарських тварин; з визначення результативних показників виробничо-фінансової діяльності; з розподілу продукції, враховуючи забезпечення підприємств посівним матеріалом та формування страхових фондів насіння.

Задача з оптимізації розміщення і спеціалізації сільськогосподарського виробництва в дослідних господарствах Селекційно-генетичного інституту була вирішена з використанням програми Microsoft Excel – функція “Пошук рішення”. В результаті розв'язання задачі визначені оптимальні розміри посівних площ, потреби в трудових ресурсах, кормах, а також розрахований баланс між виробництвом і використанням насіннєвої продукції в дослідних господарствах СГІ. На основі розрахунків блочної економіко-математичної моделі оптимізації розміщення і спеціалізації аграрного виробництва ринкова частка насіння зернових культур Селекційно-генетичного інституту збільшується до 28% (існуюча складає 16,8 %).

Окремі економіко-математичні моделі оптимізації спеціалізації сільськогосподарського виробництва були розроблені для насіннєвих підприємств. В задачі враховано попит сільськогосподарських товаровиробників на окремі сорти зернових культур, що дозволить задовольняти потреби споживачів, збільшити обсяги збуту, а підприємству покращити фінансово-економічний стан. При вирішенні задачі був розроблений компромісний план. Такий підхід дає можливість збалан-

сувати роботу підприємства завдяки одночасного дотримання трьох критеріїв оптимальності – максимум прибутку, максимум валової продукції в порівняних цінах 2000 р. і мінімум виробничої собівартості (табл. 4).

Таблиця 4

Оптимізація виробничої програми насіннєвого господарства ДГ „Богунівська еліта” на період до 2010 року

Показники	В середньому за 2002 - 2004 рр.	Максимум прибутку	Максимум валової продукції в порівняних цінах 2000р.	Мінімум виробничої собівартості	Компромісний план
Прибуток, тис. грн.	96,3	1163,9	1120,9	1099,3	1152,8
Прибуток у % до оптимального плану по критерію	8,30	100,0	96,3	94,4	99,0
Валова продукція в порівняних цінах 2000р., тис. грн.	3389,7	2398,9	2426,6	2364,2	2403,4
Валова продукція у % до оптимального плану по критерію	139,14	98,9	100,0	97,4	99,0
Виробнича собівартість, тис. грн.	1283,4	2906,0	2910,0	2881,1	2908,6
Виробнича собівартість у % до оптимального плану по критерію	43,72	100,9	101,0	100,0	101,0

Формування ринкової інфраструктури та стимулювання збуту насіннєвої продукції зернових культур повинно здійснюватися в наступних напрямках: пошук шляхів залучення нових покупців на внутрішньому ринку, сприяння розвитку ринкової інфраструктури як регіону, так і країни в цілому; сприяння формуванню передумов для розвитку зовнішньоекономічних відносин, що дозволить збільшити експортний потенціал країни за рахунок налагодження ділових зв'язків з іноземними покупцями насіння; використання системи заходів щодо стимулювання збуту насіння зернових культур.

Формування попиту та стимулювання збуту насіння зернових культур повинно здійснюватися стосовно споживачів як внутрішнього, так і зовнішнього ринків. Це зумовлено інтенсифікацією інтеграційних процесів в світовій економіці та вступу нашої країни до міжнародних організацій, зокрема із захисту нових сортів та координації діяльності з Європейською Співдружністю, організацією з продовольства і сільського господарства, Міжнародною асоціацією з контролю якості насіння, Міжнародною організацією з торгівлі насінням. Звідси витікають перспективи збільшення обсягів експорту насіння.

В сучасних умовах в Україні відбувається формування інфраструктури ринку насіння зернових культур, що в подальшому допоможе обслуговувати процес товарообміну, забезпечуючи його надійність, прозорість та стабільність. Основні складові та їх взаємодія в ринковому середовищі стосовно насіння зернових культур представлені на рис. 3.

Нагальною проблемою агропідприємств є залучення нових покупців і збільшення власної ринкової частки. Для цього насінневим підприємствам було запропоновано реорганізувати їх структури управління. Удосконалена структура управління передбачає наявність відділу маркетингу, який діятиме згідно Положення та виконуватиме весь комплекс функцій щодо вивчення ринку, товарної, цінової, комунікаційної та розподільчої політики.

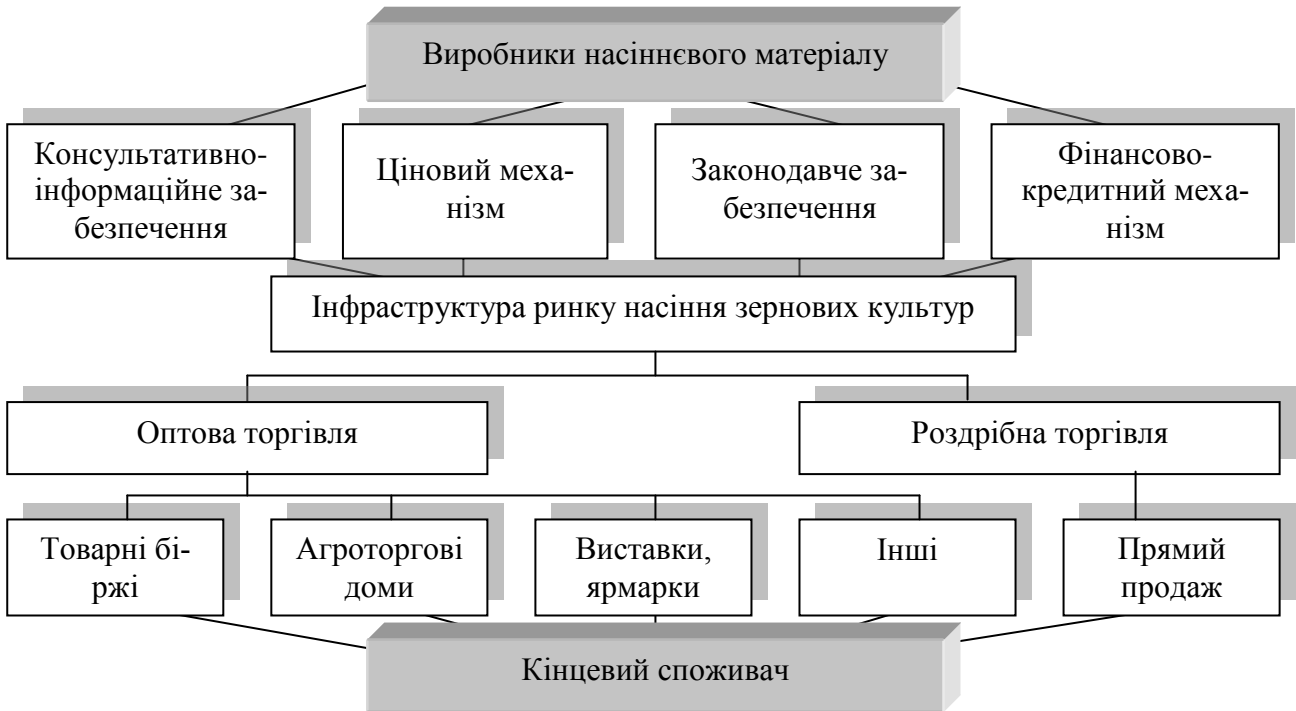

Рис. 3. Складові ринкового середовища насіння зернових культур

При проведенні ринкових досліджень суб'єкту насінництва пропонується звернути особливу увагу на вивчення потреб потенційних споживачів і на основі отриманих даних розробляти відповідний комплекс маркетингових заходів.

Здійснення ефективної цінової політики виступає одним з вирішальних факторів в процесі купівлі-продажу насіння. Тому з метою збалансування співвідношення ціни та якості запропоновано використовувати відповідні поправочні коефіцієнти. Так, фактична ціна насіння зернових культур в такому випадку буде становити: $C_f = C_b \cdot K_{нок} \cdot K_c$, де C_f – фактична максимальна ціна категорії насіння зернових культур; C_b – базисна ціна категорії насіння зернових культур; $K_{нок}$ – коефіцієнт поправки з урахуванням вмісту насіння основної культури, який дорівнює фактичному вмісту насіння основної культури у відсотках / 100; K_c – коефіцієнт поправки з урахуванням схожості насіння, який дорівнює фактичній схожості у відсотках / 100.

При формуванні товарної політики насінневого підприємства особливо вагомим стає питання життєвого циклу сорту, а саме оптимальної тривалості його виробництва та реалізації, необхідності зняття з виробництва та впровадження нового. Для вивчення даного питання розглядали-

ся обсяги реалізації сорту, так як цей показник об'єктивно відбиває зацікавленість в товарі покупців і менше залежить від природних умов. У результаті досліджень було виділено три групи сортів і для кожної з них визначено строк зняття сорту з виробництва. Для того, щоб встановити належність сорту до певної групи, запропоновано відповідний алгоритм визначення.

При формуванні політики розподілу та збуту продукції пропонується створювати в господарствах посівний і страховий фонди з високоякісного сортового насіння, яке користується підвищеним попитом споживачів. Доцільно також резервувати насіння під попередні замовлення постійних клієнтів. Основними каналами, за якими пропонується реалізувати насіння, є сільськогосподарські підприємства різних областей України, замовлення районних та обласних державних адміністрацій для сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм. В умовах вступу нашої країни до Світової організації торгівлі та налагодження комерційних зв'язків з іншими країнами перспективним є світовий ринок насіння. Для експорту насінневої продукції необхідно забезпечити відповідність насіння зернових культур світовим стандартам.

Рекламну кампанію доцільно планувати окремо для кожної групи сортів, залежно від стадії їх життєвого циклу. Рекламні звернення, згідно проведеного опитування, доцільно друкувати у наукових журналах і спеціалізованих збірниках, так як саме вони викликають найбільшу довіру у покупців. Для стимулювання збуту насіння пропонується брати активну участь у регіональних, всеукраїнських і міжнародних виставках, що сприятиме ознайомленню потенційних покупців з областями країни, а також зарубіжних представників з продукцією підприємства (зокрема новинками), а спеціалістів насінневого підприємства з особливостями товарної політики конкурентів, новітніми досягненнями в галузі селекції і насінництва. Також доцільно розсилати клієнтам каталоги насіння з повним описом новинок; проводити семінари і навчання, що включатимуть огляд зразків сортів на полях, ознайомлення з результатами порівняння новинок зі стандартами по групі, виступи з проблематичних питань провідних спеціалістів.

ВИСНОВКИ

1. Розвиток ринкових відносин в Україні спонукає до розширення товарного виробництва насіння зернових культур як ефективного та екологічно безпечного засобу інтенсифікації сільськогосподарського виробництва. Насіння виступає важливим інноваційно-інвестиційним висококонкурентним продуктом, призначеним для продажу на внутрішньому і на світовому ринках. Формування та сприяння зміцненню ринку насіння зернових культур є стратегічно перспективним напрямком розвитку як агропромислового комплексу, так і економіки в цілому, орієнтуючи їх на провідні позиції в світовій ієрархії високотехнологічних країн. При цьому ринок насіння зернових культур гармонізує взаємозв'язок між виробниками і споживачами через наукові дослідження потреб в насінні, забезпечення відповідності асортименту та обсягів виробництва існуючим запитам,

постійне удосконалення техніки та технології, активізацію підприємництва, використання маркетингу та новітніх здобутків економічної думки.

2. Сучасному ринку насіння зернових культур притаманний ряд особливостей, характер яких в значній мірі визначає ефективність його функціонування. Головними з них є: постійний державний контроль за встановленими стандартами насінневої продукції; поява нових суб'єктів ринку, що займаються виробництвом і збутом насіння зернових культур на засадах ринкової конкуренції; інтегруюча роль насіння, яка полягає в поєднанні виробничої і наукової сфер діяльності; специфіка насіння як товару - результативного спільного продукту аграрної та інтелектуальної праці; відсутність товару-замінника з відповідним функціональним призначенням тощо. Активна державна регуляторна політика щодо ринку насіння зернових культур зумовлена неспроможністю сучасних ринкових механізмів в автоматичному режимі забезпечити ефективний розвиток стратегічно важливого для продовольчої безпеки високовитратного та довгострокового проекту, яким виступає селекція і насінництво.

3. Попит та пропозиція на ринку насіння зернових культур формуються в основному за рахунок внутрішніх факторів. Переважна частина насіння, що пропонується на ринку, є товаром вітчизняного виробництва, а частка імпортного насіння не перевищує 1% від загального обсягу. В структурі пропозиції насіння зернових культур переважає група озимих зернових культур, де домінує озима пшениця. На ринку еліти та першої репродукції насіння зернових культур спостерігається порушення пропорцій між попитом і пропозицією з перевагою останньої. В окремі роки рівень товарності знижується до 50%. Основними причинами виникнення такої ситуації є низький рівень інформованості товаровиробників щодо переваг використання якісного насіння, не налагодженість зовнішньоекономічної діяльності в сфері насінництва та інше.

4. Виробництвом насіння зерна і його пропозицією на ринку займаються спеціалізовані господарства, які розташовані переважно в місцях з найбільш сприятливими природно-кліматичними умовами для вирощування товарного зерна. Одноосібним лідером насінневого ринку зернових культур є озима пшениця, питома вага виробництва та реалізації насіння якої в середньому за 2000 – 2004 рр. в загальних обсягах становили відповідно 55,6 та 53,3%. В останні роки має місце підвищення зацікавленості іноземних покупців до вітчизняних здобутків у галузі селекції і насінництва, свідченням чого є стаłe зростання обсягів експорту насіння зернових культур.

5. Кінцевими споживачами насіння зернових культур є сільськогосподарські підприємства різних форм власності і господарювання. Купуючи насіння, вони віддають перевагу сортам, що зарекомендували себе як високопродуктивні та стійкі до хвороб і шкідників, а також сортам-новинкам. Провідне місце на ринку насіння зернових культур посідають сорти, які виведені селекціонерами Селекційно-генетичного інституту – Національного центру насіннєзнавства та сортовивчення Української Академії Аграрних Наук. Значна залежність виробництва насіння від погодних

умов обумовлює стратегічний характер прогнозування та необхідність створення страхових посівних фондів, в розрізі різних сортів, насіння високих репродукцій в спеціалізованих насінневих господарствах, а також в окремих сільськогосподарських підприємствах, що займаються товарним виробництвом зерна.

6. Для стабільного функціонування ринку насіння зернових культур необхідно забезпечити своєчасне виконання відповідних процедур всіма складовими ринкової інфраструктури. Становлення останньої в Україні підтверджує зростання кількості товарних бірж, агроторгових домів, аукціонів, ярмарок, виставок, покликаних здійснювати прискорення руху насіння до споживачів та мінімізувати витрати виробників на реалізацію продукції.

7. Алгоритм визначення конкурентоспроможності насіннєвої продукції включає аналіз пропозиції насіння зернових культур, відбір сортів – потенційних конкурентів, формування системи показників для інтегральної оцінки конкурентоспроможності та її визначення щодо кожного сорту. Максимальне значення показника свідчить про найвищу конкурентоспроможність сорту. Оцінка конкурентоспроможності сортів озимої пшениці свідчить, що серед них перше місце займає сорт Одеська 267 селекції Селекційно-генетичного інституту. Цей сорт отримав найвищі оцінки за такими показниками, як обсяги виробництва і реалізації, кількість установ, що його виробляє, а також за зимостійкістю, посухостійкістю та стійкістю до хвороб. Для підвищення рівня конкурентоспроможності сортів зернових культур необхідно проводити заходи щодо збереження їх якісних характеристик, зокрема біологічних, посівних, сортових; покращення рівня обслуговування покупців; надання консультацій щодо вирощування та догляду за рослинами.

8. Рівень ефективності господарської діяльності насінневих підприємств в значній мірі визначається прибутковістю насінництва зернових культур. Рентабельність насіння високих репродукцій зернових культур може досягати понад 440%, а 1 ц насіння - до 83 грн. прибутку. Для підвищення ефективності функціонування Селекційно-генетичного інституту і його дослідних господарств доцільно створити відділ маркетингу, який виконуватиме весь комплекс маркетингових заходів. Дослідження споживачів насіння зернових культур дозволило виявити інтерес клієнтів до додаткових послуг, надання інформації про сорти-новинки, сортовий асортимент тощо. При виборі насіння переважна більшість респондентів віддає перевагу сорту (93%) та посівній якості насіння (77%). Більшість клієнтів СГП є постійними покупцями, які намагаються купувати насіннєву продукцію у безпосередніх її виробників. Оптимізація обсягів виробництва насіння зернових культур повинна здійснюватися у розрізі сортів, відповідно до виявлених потреб виробників товарного зерна.

9. Формування пропозиції на ринку насіння зернових культур передбачає виробництво еліти та репродукційного насіння сортів, які користуються найбільшим попитом у споживачів. Розрахунок обсягів виробництва еліти і репродукційного насіння зернових культур у розрізі окремих

сортів СГІ та його дослідними господарствами з використанням економіко-математичних моделей дає можливість задовольнити потреби Одеської області у якісному посівному матеріалі та реалізувати його в інші регіони і за кордон. Прикладне використання результатів розробленої моделі буде сприяти підвищенню економічної ефективності функціонування інституту, його господарств, які в такому разі збільшать валовий прибуток у 2,7 рази. На перспективу прогнозується ріст пропозиції і попиту на насіння зернових культур всіх категорій. Нарощування обсягів експорту насіння буде пов'язано з посиленням інтеграційних процесів світової економіки і становлення маркетингового управління в сфері аграрного підприємництва нашої країни.

Для раціонального використання сорту зернових культур дослідним господарствам доцільно використовувати алгоритм визначення життєвого циклу сорту. Для сортів озимої пшениці селекції Селекційно-генетичного інституту сформовано три базові групи, кожна з яких має оптимальні строки використання – 5, 6, та 10 і більше років.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У фахових виданнях:

1. Ажаман І.А. Напрями підвищення конкурентоспроможності виробників елітного насіння зернових культур // Аграрний вісник Причорномор'я, Випуск 22. Одеса, 2003. – С. 15 – 20.
2. Ажаман І.А. Сучасний стан і перспективи розвитку ринку насіння озимих зернових культур // Економіка АПК, 2004. – №5. – С.126 – 131.
3. Ажаман І.А. Оцінка конкурентоспроможності насіння зернових культур // Вісник аграрної науки Причорномор'я, Випуск 2(26), Том 2. Миколаїв, 2004. – С.13 – 18.
4. Ажаман І.А. Визначення ціни насіння зернових культур // Вісник Харк. нац. техн. ун-ту сільськогосподарства: Економічні науки. Ринкова трансформація економіки АПК. Випуск 30. - Х.: ХНТУСГ, 2004. – С. 274 – 277.
5. Ажаман І.А. Економіко-математична модель оптимізації розміщення та спеціалізації сільськогосподарського виробництва на насінневому підприємстві // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: Економічні науки, вип. 6. - Кіровоград: КНТУ, 2004. – С. 28 – 32.
6. Ажаман І.А. Тривалість життєвого циклу сортів насіння озимих зернових культур // Вісник аграрної науки Причорномор'я, Випуск 4(28), Миколаїв, 2004. – С. 162 – 168.
7. Ажаман І.А. SWOT – аналіз насінневого підприємства // Аграрний вісник Причорномор'я, Випуск 27. Одеса, 2005. – С. 117 – 120.
8. Ажаман І.А. Інформаційне забезпечення функціонування і розвитку насінневого підприємства // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 199: В 4 т: Том II. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. – С. 339 – 343.

В інших виданнях:

9. Ажаман І.А. Маркетинг насінницьких підприємств. // Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції “Наука і освіта '2004”. Том 14. - Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. - С. 4-6.
10. Ажаман І.А. Інформаційне забезпечення насіннєвого ринку //Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції “Фінансово-економічні проблеми розвитку регіонів України”. - Том II. - Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. - С.6 - 8
11. Ажаман І.А. Формування попиту і стимулювання збуту насіннєвої продукції // Збірник тез доповідей Другої міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, Частина 1. Тернопіль: Економічна думка, 2005. – С. 105 – 107
12. Ажаман І. А. Особливості формування і функціонування ринку насіння зернових культур на пореформеному етапі // Матеріали Міжнародного Форуму молодих вчених „Ринкова трансформація економіки постсоціалістичних країн”. Т.2. – Х.: ХНТУСГ. – 2005. – С. 232 – 233
13. Ажаман І.А. Комунікаційна політика насіннєвого підприємства // Збірник наукових праць молодих вчених Тернопільського державного економічного університету, №4. Тернопіль: Економічна думка, 2005. – С. 44 – 46

АНОТАЦІЯ

Ажаман І.А. Організаційно-економічні основи формування і функціонування ринку насіння зернових культур. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.07.02 – економіка сільського господарства і АПК. – Миколаївський державний аграрний університет, Миколаїв, 2006.

В дисертації досліджено теоретичні основи формування ринку насіння зернових культур, розглянуто сучасний стан, тенденції та напрями його розвитку. Наведені особливості ціноутворення на насіння зернових культур.

Досліджено тенденції зміни попиту та пропозиції на ринку насіння зернових культур, а також визначені ринкові можливості й загрози формування пропозиції на ньому. Розроблено алгоритм оцінки конкурентоспроможності насіння.

Визначені перспективи розвитку ринку насіння зернових культур на основі вирішення блоочної економіко-математичної моделі оптимізації розміщення і спеціалізації аграрного виробництва Селекційно-генетичного інституту – Національного центру насіннєзнавства та сортовивчення УААН та використання балансового методу.

Визначені напрями підвищення конкурентоспроможності насіння зернових на вітчизняному і світовому ринках, внесені пропозиції з розвитку ринкової інфраструктури та стимулювання

збуту насіння.

Представлено алгоритм визначення тривалості ринкового життєвого циклу сортів зернових культур. Вдосконалено методуку визначення ціни насіння зернових культур на основі оптимізації співвідношення його якісних показників.

Ключові слова: ринок насіння зернових культур, попит, пропозиція, сорт, насіння, насінневе підприємство, ціна, конкурентоспроможність.

АННОТАЦІЯ

Ажаман І.А. Организационно-экономические основы формирования и функционирования рынка семян зерновых культур. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.07.02 – экономика сельского хозяйства и АПК. - Николаевский государственный аграрный университет, Николаев, 2006.

В первом разделе «Теоретико-методические основы формирования рынка семян зерновых культур» рассмотрены теоретические положения относительно рынка как фактора, определяющего основные параметры производства и сбыта семян зерновых культур. Определены особенности формирования и функционирования современного рынка семян зерновых культур, основными среди которых являются: государственный контроль за качеством семенного материала; функционирование значительного количества конкурирующих субъектов рынка, которые получили право на производство и сбыт семенного материала; тесная взаимосвязь и взаимозависимость с рынком зерна; особенности семенного материала как товара и т.п. Определена роль государства в становлении и развитии современного рынка семян зерновых культур.

Во втором разделе „Современное состояние и тенденции развития рынка семян зерновых культур” исследованы тенденции изменения спроса и предложения на рынке семян зерновых культур, рассмотрены особенности ценообразования и конкурентоспособность семян зерновых культур, а также определены рыночные возможности и угрозы влияния внешней среды на формирования предложения на рынке семян зерновых культур. Преобладающая часть семян, предлагающихся на рынке, это семена отечественного производства. Доля импорта не превышает 1% и имеет тенденцию к снижению. В структуре предложения семян зерновых культур преобладает группа озимых зерновых культур, в частности озимая пшеница. Часть семян экспортируется, но объем реализации за указанным каналом сбыта незначительный. Исследования показали, что производство и реализация семян зерновых культур сконцентрированы преимущественно в Одесской, Днепропетровской, Киевской, Харьковской, Херсонской областях. Основными покупателями семян являются сельскохозяйственные предприятия. Реализация семян зерновых культур происходит по цене, которая формируется под влиянием спроса и предложения. Наряду с этим ценообра-

зование на семена имеет ряд особенностей - цена для определенной категории семян формируется путем добавления к средней рыночной (биржевой) цене товарного зерна 3-го класса соответствующей сортнадбавки. В работе разработан алгоритм оценки конкурентоспособности семенного материала, использование которого дало возможность определить конкурентоспособность сортов озимой пшеницы. Выявлено, что производство и реализация семян зерновых культур являются экономически выгодными. Это объясняет повышенную заинтересованность к указанной сфере деятельности.

В третьем разделе „Направления развития рынка семян зерновых культур” определены перспективы развития рынка семян зерновых культур на период до 2010 года, направления повышения конкурентоспособности семян зерновых на отечественном и мировом рынках, а также внесены предложения по развитию рыночной инфраструктуры и стимулированию сбыта семян. С использованием экономико-математических моделей, нами был разработан прогноз предложения элиты и репродукционных семян зерновых культур Селекционно-генетическим институтом и его опытными хозяйствами в разрезе отдельных сортов, который даст возможность удовлетворить спрос в качественном посевном материале зерновых культур Одесской и других областей Украины, а также позволит экспортировать их. В результате решения экономико-математической модели определены оптимальные размеры посевных площадей, потребность в трудовых ресурсах, кормах, а также рассчитан баланс между производством и использованием семенной продукции в опытных хозяйствах СГИ. При решении задачи был разработан компромиссный план, позволяющий сбалансировать работу предприятия таким образом, чтобы одновременно обеспечить максимально возможное соблюдение всех критериев оптимальности.

Опытным хозяйствам СГИ предложено реорганизовать их структуры управления, включив отдел маркетинга, который поможет своевременно и выгодно реализовать полученные семена. При проведении маркетинговых исследований семеноводческому предприятию предлагается обратить особое внимание на изучение потребностей потенциальных потребителей и на основе полученных данных разрабатывать товарную, ценовую, коммуникационную и распределительную политику. Для выявления потребностей клиентов предлагается использовать метод анкетирования. В работе разработан алгоритм определения длительности рыночного жизненного цикла сортов зерновых культур, который поможет определить оптимальную продолжительность производства и реализации сорта, необходимости снятия его с производства и внедрение сорта-новинки. При разработке политики распределения и сбыта продукции предлагается создавать в хозяйстве посевной и страховой фонды из высококачественных семян сортов, пользующихся повышенным спросом у потребителей. В работе также приведена усовершенствованная методика определения цены семян зерновых культур на основе соотношения их качественных показателей как инструмента стимулирования сбыта.

Ключевые слова: рынок семян зерновых культур, спрос, предложение, сорт, семена, семеноводческое предприятие, цена, конкурентоспособность.

ANNOTATION

Azhaman I.A. Organizational-economical basis of formation and functioning of the market of seeds grain crops. - The Manuscript.

The dissertation on competition for the Candidate of Economic Science scientific degree on a specialty 08.07.02 - agriculture and agrarian industrial complex economics. - Nikolaev State Agrarian University, Nikolaev, 2006.

In the dissertation are investigated the theoretical bases of formation of the market of seeds of grain crops, are considered its modern condition, tendencies and directions of development. Are cited the features of pricing and definition of competitiveness for seeds of grain crops.

The tendency of demand and supply overpatching in the market of seeds of grain crops are explored, as well as the market opportunity and threats of formation demand for him are determined. Is worked out the algorithm of appraisal of competitiveness of seed graining crops.

Are determined the perspective of development of the market of seeds of grain crops on the basis of economic - mathematical block model for optimization of disposition and specialization of agrarian production decision the plant breeding -genetic institute and of balance method.

Directions of increase of competitiveness of seeds of grain crops at native and world markets are determined. Make a suggestion for development market infrastructure and expand sale of seeds graining crops.

The algorithm of duration definition for market life cycle of grain crops breeds is presented. The technique is improved for seeds of grain crops' price definition on the basis of its qualitative and quantity indicators ratio's optimization.

Keywords: the market of seeds grain crops, demand, supply, a breed, seeds, a seed production, the forecast, the price, competitiveness.

Підписано до друку 06.05.2006р.

Формат 60x84/16. Обсяг 0.9 д.а.

Друк офсет. Папір офсет.

Зам. 656. Тираж 100 прим.

Надруковано в КП «Одеська міська друкарня»

м. Одеса, вул. Пантелеймоновська, 17